

Oszustwa jako zagrożenie dla bezpieczeństwa osób starszych w miejscu ich zamieszkania

Wstęp

Od pewnego czasu w publicznym dyskursie coraz częściej podnoszone są różnorodne problemy, jakie dotyczą współcześnie najstarszą część społeczeństwa. Stosunkowo dobrze rozpoznane są kwestie związane z dostępem do służby zdrowia, problemami finansowymi seniorów, a także w kontekście szerszych przemian struktury i funkcji rodziny – problemy związane z samotnością oraz między innymi z aktywnością społeczno–kulturową najstarszych generacji. Wiele z tych zagadnień rozważane jest przede wszystkim w wymiarze dysput akademickich; powstają liczne teorie i publikacje naukowe. Dorobek ten nie zawsze przekłada się na rozwój praktycznych rozwiązań zmierzających do realnej poprawy sytuacji osób starszych. Większość instytucji publicznych swoje działania na rzecz seniorów sprowadza do ogólnikowych programów i inicjatyw, które często kończą się niepowodzeniem.

Momentem przełomowym w debacie okazało się ogłoszenie przez Komisję Europejską roku 2012 Europejskim Rokiem Aktywności Osób Starszych i Solidarności Międzypokoleniowej. Był to znaczący krok w działaniach na rzecz seniorów. Instytucje unijne podjęły próbę budowania silniejszych relacji międzypokoleniowych. Takie inicjatywy stanowią dobry przykład i stwarzają nowe możliwości dla poszczególnych państw członkowskich.

Większość opracowań dotyczących problematyki osób starszych zaczyna się od wskazania podstawowego faktu, iż współczesne społeczeństwa starzeją się. Obecnie uzasadnione jest stwierdzenie, że jest to zjawisko globalne. W Polsce wzrost odsetka osób w wieku 60 lat

i więcej zanotowano od przełomu lat 50 i 60 XX wieku¹. Zjawisko to będzie się nasilało, według danych GUS, do 2035 roku liczba osób starszych wyniesie w naszym kraju ponad 9,6 mln, a już obecnie możemy mówić o ponad 7 milionach seniorów². Polityki publiczne w bliskiej perspektywie będą musiały zmierzyć się z licznymi wyzwaniami, zwłaszcza logistycznymi i finansowymi, jakie zaczną się pojawiać na masową skalę. Problematyka osób starszych będzie również uwidaczniała się na obszarze kolejnych dziedzin nauki, których zadaniem będzie tworzenie podstaw dla rozwiązywania wszelkich problemów najstarszej części społeczeństwa. Nie tylko medycyna i opieka społeczna, ale również ekonomia, kultura oraz nauki o bezpieczeństwie będą musiały dostrzec zwiększającą się populację tej kategorii wiekowej.

W niniejszym artykule zaprezentowana zostanie kwestia bezpieczeństwa osób starszych w wymiarze lokalnym. Na podstawie analizy literatury, artykułów prasowych oraz tekstów zamieszczonych w Internecie, podjęta zostanie próba wykazania rodzaju zjawisk i problemów, które dotyczą bezpieczeństwa osób starszych w miejscu ich zamieszkania. Chodzi o specyficzną kategorię przestępstw, których ofiarami padają przede wszystkim seniorzy, a mianowicie oszustw i mistyfikacji dokonywanych w skali lokalnej. Dokonując analizy działalności różnych instytucji, które w sposób pośredni lub bezpośredni zajmują się osobami starszymi, zaprezentowane zostaną najważniejsze działania, jakie podejmowane są na rzecz zapewnienia bezpieczeństwa osób starszych. W przypadku kategorii osób, którym przyszło mierzyć się z rosnącą komplikacją współczesnego świata, szczególnie ważne wydają się działania prowadzące do poszerzenia świadomości zagrożeń.

Bezpieczeństwo w okresie starości

Istnieje wiele definicji pojęcia bezpieczeństwo. Jedno z najbardziej ogólnych znaczeń tego terminu odnosi się do „stanu niezagrożenia, spokoju, pewności³”. Precyzyjnego określenia bezpieczeństwa można szukać na gruncie nauk o bezpieczeństwie, które przyjmują szereg różnych klasyfikacji. Powszechnie stosuje się takie określenia jak bezpieczeństwo ekonomiczne, bezpieczeństwo energetyczne czy bezpieczeństwo socjalne. Każdy z tych

¹ C. Żołędowski, *Starzenie się ludności – Polska na tle Unii Europejskiej* [w]: *Problemy polityki społecznej. Studia i dyskusje*, numer 17/2012, Warszawa 2012, s. 30.

² *Prognoza ludności Polski na lata 2008 – 2035*, Główny Urząd Statystyczny.

³ M. Szymczak (red.), *Słownik języka polskiego*, Warszawa 1988, s. 147.

rodzajów bezpieczeństwa dotyczy innej sfery życia, jednak zagwarantowanie każdego z nich składa się na ogólne poczucie bezpieczeństwa jednostki. A. Urban uważa, że współczesna cywilizacja charakteryzuje się totalnym brakiem poczucia bezpieczeństwa, a obywatele żądają od instytucji władzy jego zapewnienia⁴.

Dla nauk o człowieku istotny jest subiektywny wymiar bezpieczeństwa, definiowany m.in. w kategoriach potrzeb. Abraham Maslow do fundamentalnych potrzeb zalicza potrzebę bezpieczeństwa, zarówno w wymiarze fizycznym jak i psychicznym⁵. Zaspokajanie potrzeby bezpieczeństwa może przybierać różne formy i charakteryzuje się odmiennością na poszczególnych etapach życia jednostki.

W okresie starości potrzeba ta nabiera nowego znaczenia i jest mocno akcentowana. „U człowieka dorosłego potrzeba bezpieczeństwa przejawia się w tendencji do poszukiwania bezpieczeństwa i stabilizacji, dążeniu do tego, co znane, wiadome, do preferowania raczej rzeczy bliskich⁶”. Tym samym osoby starsze gorzej znoszą wszelkie zmiany i nowe sytuacje, dłużej uczą się nowych ról. Maslow porównuje wręcz osoby starsze w sytuacji zagrożenia do zachowań dzieci, które szukają opiekuna lub osoby, od której mogą być zależni⁷.

Poczucie bezpieczeństwa osób starszych może zależeć od wielu czynników. Za główne zjawisko zagrażające bezpieczeństwu seniorów, należy uznać konsekwencje współczesnych przemian kulturowych charakterystycznych dla epok przyśpieszonego rozwoju. Wszechobecny kult młodości marginalizuje obecność osób starszych w życiu społeczeństwa. Gwałtowny rozwój wielu dziedzin życia czyni dla starszych generacji świat trudnym do zrozumienia w znanych sobie kategoriach. Mobilność, elastyczność i aktywność to czynniki, które w dużej mierze odróżniają współczesną młodzież od ich rodziców, a zwłaszcza pokolenia dziadków. Nie pozostaje to bez wpływu na mentalność pokoleń młodszych, w tym ich postawy w stosunku do starszych. Jak stwierdza W. Ciczkowski, wiek XX to okres zmian społecznych, które zachwiały dotychczasową pozycję osób starszych, tym samym pozbawiając ich autorytetu⁸. Efektem tej swoistej „rewolucji” postaw społecznych jest zwiększenie występowania dyskryminacji ze względu na wiek, uniemożliwianie prawidłowego zaspokajania potrzeb osób starszych czy stosowanie wobec nich przemocy.

⁴ A. Urban, *Bezpieczeństwo społeczności lokalnych*, Warszawa 2009, s. 12.

⁵ G. Łój, *Poczucie bezpieczeństwa a osobowościowe wyznaczniki adaptacji do starości*, Częstochowa 2001, s.36.

⁶ G. Łój, *op. cit.*, s. 40.

⁷ A. Maslow, *W stronę psychologii myślenia*, Warszawa, 1986, s. 35-36.

⁸ W Ciczkowski, *Bezpieczeństwo człowieka w środowisku lokalnym*, Olsztyn 1999, s. 107.

„Nic więc dziwnego, że osoby w podeszłym wieku negatywnie odnoszą się do współczesnej obyczajowości i czują się zagrożone możliwością wyzysku lub napaści”⁹.

T. Siudyło zwraca uwagę, że poczucie bezpieczeństwa człowieka w okresie starości zależy przede wszystkim od¹⁰:

- osobowości jednostki;
- sprawności fizycznej i umysłowej;
- możliwości uzyskania pomocy od osób trzecich (rodzina, sąsiedzi, przyjaciele, opieka społeczna i zdrowotna);
- stanu zdrowia;
- posiadania bezpiecznego schronienia;
- stabilnych dochodów.

Istotny wpływ ma również pozycja społeczno–zawodowa, zajmowana w okresie aktywności ekonomicznej. Niemniej istotne w tym kontekście wydaje się dla seniorów poczucie życzliwej afirmacji ze strony innych oraz ogólne zrozumienie¹¹. Brak szacunku i akceptacji, który może przekształcać się w formy dyskryminacji i lekceważenia, ma również ogromny wpływ na funkcjonowanie najstarszych jednostek w społeczeństwie, a tym samym ich poczucie osobistego bezpieczeństwa. Dlatego tak ważne na tym etapie życia wydaje się wsparcie najbliższej rodziny oraz przyjazne nastawienie społeczności lokalnej. Brunon Synak umieścił potrzebę bezpieczeństwa obok potrzeby przynależności, użyteczności i uznania, niezależności i satysfakcji życiowej¹². Autor ten do istotnych czynników zalicza również znajomość miasta, samopoczucie w osiedlu i mieszkaniu, które mogą przesądzać o stopniu poczucia bezpieczeństwa osób starszych. Okazuje się, że zależy ono od wielu czynników, które powinny współwystępować, aby można mówić o pełnym zaspokojeniu potrzeby bezpieczeństwa wśród seniorów.

⁹ W Ciczkowski, *op. cit.*, s. 110.

¹⁰ M. Halicka, J. Halicki, K. Czykier, *Zagrożenia w starości i na jej przedpolu*, Białystok 2010, s. 43-44.

¹¹ G. Łój, *op. cit.*, s. 40.

¹² W. Ciczkowski, *op. cit.*, s. 106.

Osoby starsze jako ofiary przestępstw

Wydłużanie się życia członków społeczeństwa jest zjawiskiem w sposób oczywisty pozytywnym. Spośród wynikających z niego procesów społecznych możemy jednak wyróżnić takie, które prowadzi do przemian zarówno pozytywnych, jak i negatywnych. Potencjał w tej specyficznej grupie demograficznej powoli dostrzegają politycy czy wszelkiego rodzaju instytucje finansowe. Nadal jednak seniorzy w swoim życiu codziennym spotykają się z dyskryminacją i lekceważeniem. Faktem jest również marginalizowanie i utrudnianie w zaspokajaniu potrzeb tej grupy ludzi poprzez bariery biurokratyczne, architektoniczne czy brak zrozumienia oraz życzliwości ze strony usługodawców. W sposób pośredni przekładać się to będzie na funkcjonowanie osób starszych w ich środowisku lokalnym oraz będzie miało coraz bardziej wyraźny wpływ na relacje z młodszymi pokoleniami.

H. von Henting wymienia wśród ogólnych kategorii osób najbardziej narażonych na pokrzywdzenie, obok kobiet, dzieci czy imigrantów, właśnie osoby starsze¹³. Pozycja i rola, jaką pełnili seniorzy na przestrzeni wieków, uwarunkowana była pozycją materialną, społeczną oraz rozwojem cywilizacyjnym danego państwa. W wymiarze ogólniejszym - społeczny status starszych kategorii wiekowych określała kulturowa definicja i wartościowanie poszczególnych etapów życia człowieka, przybierające formy historycznie zmienne. Gorsze traktowanie czy stosowanie różnych form przemocy wobec osób sędziwych nie jest nowym zjawiskiem, gdyż karty historii zapisane są przykładami brutalnych i poniżających zachowań względem tej kategorii osób¹⁴. Kluczowe znaczenie w prawidłowym funkcjonowaniu osób starszych miała najbliższa rodzina, najczęściej trzypokoleniowa, która stanowiła główną gwarancję poczucia bezpieczeństwa, zarówno w wymiarze fizycznym, psychicznym, jak i ekonomicznym. M. Dzięgielewska podkreśla powszechnie stwierdzany w naukach społecznych fakt zaniku rodzin wielopokoleniowych w kulturze zachodniej. Przeważającą formą są rodziny nuklearne (rodzice plus jedno lub dwoje dzieci)¹⁵. W konsekwencji tych przemian, które dokonują się od drugiej połowy XX wieku, osoby starsze pozostają zdane w wielu przypadkach tylko i wyłącznie na siebie. Problem ten

¹³ B. Czarnecki, W. Siemiński, *Kształtowanie bezpiecznej przestrzeni publicznej*, Warszawa 2004, s. 51.

¹⁴ Zob. szerzej: G. Minois, *Historia starości. Od antyku do renesansu* oraz J.P. Bois, *Historia starości. Od Montaigne'a do pierwszych emerytur*, Warszawa 1995.

¹⁵ B. Szatur-Jaworska, P. Błędowski, M. Dzięgielewska, *Podstawy gerontologii społecznej*, Warszawa 2006, s. 87.

w większym stopniu dotyka kobiet (jako że kobiety statystycznie żyją dłużej; proporcje mężczyzn i kobiet w kategorii seniorów są inne niż w innych kategoriach wiekowych) i osoby żyjące w większych miastach, gdzie zdaniem Norberta Pikuły, samotność dotyczy już blisko 50% gospodarstw domowych¹⁶. Nadal można mówić o pewnych różnicach, które charakteryzują styl życia najstarszych mieszkańców wsi i miast. W małych skupiskach ludzi seniorzy mogą częściej liczyć na wsparcie i zainteresowanie rodziny czy sąsiadów. Z kolei w większych miastach, jak zauważa B. Szatur-Jaworska, seniorzy żyją samotnie, mają ograniczone kontakty z najbliższymi, jednak mogą liczyć na większy zakres pomocy z instytucji świadczących usługi opiekuńcze czy gospodarcze¹⁷.

Współcześnie młodsze pokolenia odznaczają się większą mobilnością, tym samym bez większych problemów podejmują decyzje o zmianach miejsca zamieszkania, w tym także coraz powszechniejszych emigracjach za granicę. W konsekwencji tych decyzji, starsi rodzice i dziadkowie pozostają sami, utrzymując sporadyczne kontakty z krewnymi na obczyźnie. Samotne zamieszkiwanie to jeden z istotnych czynników sprzyjających temu, że starsi, pozbawieni codziennego wsparcia i dobrej rady najbliższych, wybierani są na ofiary przestępstw¹⁸. Członkowie rodziny będący na miejscu, są dla seniorów cennym wsparciem, gwarantem poczucia bezpieczeństwa, niejednokrotnie pełniąc rolę „nauczyciela i przewodnika po nowej rzeczywistości”. Postęp cywilizacyjny i technologiczny wymaga od starszych pokoleń podstawowej wiedzy i nowych umiejętności, które mogą być przekazywane właśnie przez pokolenia młodsze.

Zjawisko przestępczości wobec najstarszej części społeczeństwa nie zostało jeszcze do tej pory należycie zbadane i opisane. Stosunkowo lepiej wydaje się być rozpoznana kwestia przemocy wobec seniorów, stosowana przez członków rodzin czy opiekunów. Brakuje jednak kompleksowych badań i danych empirycznych, które opisują i potwierdzają skalę tego zjawiska. Osoby starsze niejednokrotnie boją się przyznawać i mówić o swoich problemach, wstydzą się sytuacji, w jakiej się znaleźli. Policja nie wyszczególnia kategorii osób 60 lat i więcej w statystykach popełnianych przestępstw. Dostępne badania pozwalają tylko wskazać pewien zarys skali problemu.

¹⁶ N. Pikuła, *Etos starości w aspekcie społecznym. Gerontologia dla pracowników socjalnych*, Warszawa 2011, s. 95.

¹⁷ B. Szatur-Jaworska, P. Błędowski, M. Dziegielewska, *op. cit.*, s. 214.

¹⁸ N. Pikuła, *op. cit.*, s. 94.

Tab. 1 Odsetek osób przyznających się do doświadczeń związanych z łamaniem prawa w całej próbie

	Ofiara kradzieży			Ofiara napadu i pobicia			Ofiara włamania do domu/samochodu		
	2013	2011	2009	2013	2011	2009	2013	2011	2009
wiek									
do 24 lat	4,1	3,1	4,5	2,1	1	1,7	1,1	1,4	1,1
25-34 lata	2,8	2,1	3,3	1,5	0,6	0,8	1,6	1,6	2,1
35-44 lata	2,8	2,7	2,6	0,6	0,7	0,6	1,8	1,5	2,1
45-59 lat	2,3	3	3	0,6	0,8	0,8	2	2	1,7
60-64 lata	2,6	2,5	2,8	0,6	0,1	0,8	1,3	0,8	1,2
65 i więcej lat	2,6	3	3,3	0,3	0,4	0,7	1	0,9	1,4

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: J. Czapiński, T. Panek, *Diagnoza społeczna 2013*.

Z powyższych danych wynika, że osoby starsze są ofiarami wymienionych tu przestępstw w stopniu porównywalnym z młodszymi kategoriami wiekowymi. W porównaniu z 2009 roku, odsetek ofiar kradzieży oraz napadu i pobicia nieznacznie obniżył się dla osób w wieku 60 lat i więcej. Może świadczyć to o stopniowej, pozytywnej tendencji do obniżania zagrożenia osób starszych przestępczością. Nadal jednak seniorzy są zagrożeni najbardziej kradzieżą oraz włamaniem do domu czy samochodu. Tylko 0,1% badanych w wieku 60-64 lat, przyznawało się w 2013 roku do bycia ofiarą napadu i pobicia, zaś osoby powyżej 65 lat stanowiły już 0,4 % badanych osób. Szacuje się również, że oszustwa na osobach starszych mogą stanowić kilka procent wszystkich oszustw kryminalnych¹⁹.

Polskie prawo traktuje seniorów na równi, nie przewidując specjalnej ochrony dla tej kategorii osób²⁰. Przedstawiciele najstarszej części społeczeństwa padają ofiarami większości

¹⁹ M. Halicka, J. Halicki, K. Czykier, *op. cit.* - Autor twierdzi, że nawet o 5% starszych osób, które padają ofiarą przestępstw.

²⁰ M. Halicka, J. Halicki, A. Sidorcuk, *Człowiek dorosły i starszy w sytuacji przemocy*, Białystok 2009, s. 57.

występujących współcześnie aktów przestępczych. Do szczególnie powszechnych, K. Laskowska, na podstawie Kodeksu karnego, wymienia m.in. pobicie, narażenie na niebezpieczeństwo utraty życia lub zdrowia, groźba karalna, znęcanie się, kradzież czy oszustwo²¹. Katalog ten nie jest zamknięty, a duża część tych przestępstw, może ze sobą współwystępować.

Interesującą kategorią przestępstw, których ofiara padają szczególnie często ludzie starsi, są oszustwa i wyłudzenia, przybierające niekiedy formy dość wyrafinowanych mistyfikacji. Małgorzata Buchła dopatruje się wzrostu skali oszustw dokonywanych na seniorach w przemianach transformacyjnych, jakie nastąpiły po 1989 roku²². Zasadne jest stwierdzenie, że osoby w wieku starszym, ze względu na szereg występujących w tym okresie życia cech, od zawsze stanowiły łatwy cel dla wszelkiej maści przestępców. Jednak dopiero od niedawna możemy obserwować wzrost występowania niespotykanych w przeszłości metod wykorzystywania słabości i dobroci seniorów. Przestępcy rzadko stosują przemoc fizyczną (co pokazują dane powyżej), uciekają się jednak do coraz bardziej wyrafinowanych i precyzyjnie zaplanowanych mistyfikacji.

Metody oszustw dokonywanych na seniorach

Jak wspomiano już wcześniej, policja nie prowadzi szczegółowych rejestrów przestępstw dokonywanych na osobach starszych. Na podstawie zgłaszanych przypadków udało się jednak stworzyć zbiór pewnych powtarzających się schematów, według których działają przestępcy w całym kraju. „Kreatywność” i przebiegłość sprawców w wielu przypadkach nie zna granic. Najczęściej osoby starsze padają ofiarami wyłudzeń finansowych. W prasie i telewizji można usłyszeć o metodach nazywanych „na wnuczka”, „na kuferek” czy „na urzędnika”. Poniżej zostaną zaprezentowane trzy najbardziej popularne metody stosowane przez oszustów.

²¹ M. Halicka, J. Halicki, A. Sidorczyk, *op. cit.*, s. 50-55.

²² *Ibidem*, s. 65.

Metoda „na wnuczka”

Najbardziej rozpoznana i najczęściej stosowana metoda oszustw, która wpisała się już w obraz przestępczości dokonywanej na osobach starszych. Schemat działania w większości przypadków jest taki sam, może różnić się jednak kilkoma elementami. Na początku oszuści wyszukują nazwiska osób starszych w książkach telefonicznych, kierując się w wyborze na przykład rzadko spotykanymi dzisiaj imionami. W mistyfikacji bierze udział kilka osób, dzielących się rolami. Możemy mówić o²³:

- telefoniście;
- odbieraku;
- słupie.

„Telefonista”, najczęściej młody mężczyzna, dzwoni do ofiary, podając się za wnuczka lub innego krewnego, prosząc o niezwłoczną pomoc finansową. Rozmowa w wielu przypadkach poprzedzona jest obserwacją, celem rozpoznania sytuacji finansowej i rodzinnej ofiary. Prośbę o natychmiastową pożyczkę telefonujący uzasadniają, powołując się na niespodziewane i/lub dramatyczne wydarzenia. „Legendy” można podzielić na kilka kategorii:

- na maklera, inwestycje giełdowe;
- na wypadek;
- na porwanie;
- na zwrot długu znajomemu;
- na zakup nieruchomości lub ruchomości.

„Oszuści starają się przede wszystkim wypaść wiarygodnie”²⁴. Celem oszusta („telefonisty”) jest zdobycie zaufania oraz wywołanie w ofierze poczucia obowiązku pomocy. Niejednokrotnie taka rozmowa to popis umiejętności aktorskich. W sytuacji, kiedy osoby starsze zaczynają mieć wątpliwości, „telefonista” potrafi zacząć płakać, błagać o natychmiastową pomoc. Oszuści celowo zmieniają głos w telefonie, żeby ofiara miała problem z rozpoznaniem prawdziwej tożsamości rozmówcy. Oszust musi ponadto uzasadnić fakt, że głos w telefonie brzmi inaczej niż znany głos krewnego. Opowiada się więc na przykład chorobie etc). Stałym elementem tej metody jest poinformowanie osoby starszej, że

²³ Poradnik: Jak nie paść ofiarą oszustwa metodą „Na wnuczka”, http://www.bielany.waw.pl/data/other/informator_zbp_i_ksp.pdf [dostęp: 30.04.2014].

²⁴ Żytnicki P., Nowe sposoby oszustów: na szpital i sąsiada, http://poznan.gazeta.pl/poznan/1,36037,8295774,Nowe_sposoby_oszustow__na_szpital_i_sasiada.html [dostęp: 04.05.2014].

rzekomy wnuczek (lub krewny) nie może osobiście przybyć po odbiór gotówki. Oświadczą, że wysła przyjaciela („odbieraka”), podając jego dokładny opis. Zdarzają się przypadki, że oszust oferuje starszej osobie transport do banku w celu szybkiej i komfortowej wypłaty gotówki. „Sposób oszustwa jest niezwykle okrutny, bo słabością ofiary okazuje się tu miłość do rodziny, gotowość pomocy dzieciom i wnukom w każdej chwili”²⁵.

Wielokrotnie w metodzie tej wykorzystuje się zaufanie osób starszych do policji²⁶. Rzekomy policjant może pełnić dwie role – z jednej strony potwierdzić i uwiarygodnić zaistniałą sytuację i słowa „telefonisty”, w innych przypadkach, gdy ofiara będzie miała poważne wątpliwości co do tożsamości „telefonisty” lub rozłączy się w trakcie rozmowy, dzwoniący później „funkcjonariusz” informuje, że policja jest poinformowana o potencjalnym oszustwie, prowadzone są obserwacje oszustów, ale prosi również o pomoc przy ujęciu przestępców na gorącym uczynku. W tym celu senior powinien i tak wypłacić gotówkę i postępować według zaleceń „telefonisty”. Cały plan okazuje się precyzyjnie skonstruowaną mistyfikacją. Zdarzają się także sytuacje, w których oszust dzwoni kilkakrotnie do swojej ofiary, ponagla ją do przekazania „pożyczki”, ale również uniemożliwiając kontakt z prawdziwą rodziną. „Słup” natomiast pełni rolę osoby, która nie bierze bezpośredniego udziału w oszustwie, funkcjonuje jako właściciel numeru telefonu lub konta bankowego. Kiedy ofiara orientuje się, że została oszukana, traci często wszystkie oszczędności swojego życia. W grę wchodzi sumy od kilkuset do nawet 150 tys. złotych.²⁷

Metoda „na urzędnika”

Policja określa tym mianem schematy oszustw, w których przestępcy wykorzystują łatwowierność osób starszych, odwiedzając seniorów w domu i podając się za przedstawicieli różnych instytucji²⁸:

- Ośrodka Pomocy Społecznej;
- Urzędu Skarbowego;
- Zakładu Ubezpieczeń Społecznych;

²⁵ M. Halicka, J. Halicki, K. Czykier, *op. cit.*, s. 69.

²⁶ Halicki P., Falszywy krewny, a potem policjant. Rozbudowali metodę „na wnuczka”, <http://wiadomosci.onet.pl/warszawa/falszywy-krewny-a-potem-policjant-rozbudowali-metode-na-wnuczka/fzsl> [dostęp: 04.05.2014].

²⁷ Rekordowa kwota wyłudzona „na wnuczka”. 83-latka straciła aż 100 tys. zł, <http://www.dziennikwschodni.pl/apps/pbcs.dll/article?AID=/20130222/LUBLIN/130229829> [dostęp: 04.05.2014].

²⁸ M. Halicka, J. Halicki, K. Czykier, *op. cit.*, s. 71.

- Pogotowia Ratunkowego (np. potrzebne pieniądze na zakup krwi dla krewnego, który miał wypadek).

Powód wizyty jest uzależniony od profesji rzekomego przedstawiciela, jednak rzeczywisty cel pozostaje zawsze ten sam – kradzież. Oszuści, wcielając się w odpowiednie role, informują ofiary m.in. o przyznanej dodatkowym świadczeniu pieniężnym, większej emeryturze czy zwrocie podatku dochodowego²⁹. Konieczna jest jednak opłata skarbową lub zapłacenie podatku. Kiedy starsza osoba sięga po pieniądze, wskazuje tym samym oszustowi miejsce przechowywania gotówki. „Urzędnik” prosi na koniec wizyty o szklankę wody, wykorzystując chwilę nieobecności ofiary, znika z pozostałymi oszczędnościami lub cennymi przedmiotami. Stopień dotkliwości tej metody zależy od tego, ile wartościowych rzeczy i gotówki osoba starsza przechowuje w domu. Jest to przykład kradzieży w miejscu zamieszkania, z tą różnicą, że ofiara sama wpuściła złodzieja do domu, okazując swoje zaufanie. W ramach podobnego schematu działania, oszuści podają się również za: kurierów, kominiarzy, pracowników spółdzielni mieszkaniowej, hydraulików, pielęgniarki środowiskowe czy akwizytorów³⁰. Kreatywność i przebiegłość przestępców nie zna granic, chcąc osiągnąć swój cel, potrafią wcielić się praktycznie w każdą postać, którą osoby starsze mogą obdarzyć zaufaniem czy szacunkiem. Zdaniem M. Buchli dobrym wytłumaczeniem dla „takiego zachowania najstarszej generacji jest pozostałość po ukształtowanym w byłym stroju pełnym akceptacji stosunku do władzy i jej organów”³¹.

Metoda „na kuferek”

Działanie oszustów, mniej powszechne od poprzednio opisanych metod, które może przybierać różne formy. Już na samym początku swojej akcji przestępcy stosują różne taktyki, które pozwolą im wprowadzić w błąd starszą osobę. Do spacerującego w parku lub idącego ulicą seniora zwraca się najczęściej schludnie ubrana osoba lub grupka osób, która przedstawia sytuację dotyczącą:

- wypadku, w którym bliska osoba oszusta jest rzekomo ciężko ranna i potrzebuje natychmiastowej pomocy;
- zepsutego samochodu i turystów, którzy nie posiadają złotych na naprawę auta.

²⁹ Policja i Kościół: uwaga na fałszywych „wnuczków”, http://warszawa.gazeta.pl/warszawa/1,34862,15309902,Policja_i_Kosciol__uwaga_na_falszywych__wnuczkwow.html [dostęp: 04.05.2014].

³⁰ M. Halicka, J. Halicki, K. Czykier, *op. cit.*, s. 71.

³¹ *Ibidem*.

W pierwszym przypadku osoba starsza może być zapytana o drogę do szpitala, gdyż rozmówca utrzymuje, że nie zna miasta. Seniorzy, chcąc się czuć potrzebni, zgadzają się wsiąść do samochodu i pokazać, gdzie znajduje się szpital. Wtedy też oszust ma okazję opowiedzieć o tragedii, jaka spotkała jego bliskich, a dla uwiarygodnienia może pokazać również wyniki badań. Podobnie jak w metodzie „na wnuczka”, chodzi przede wszystkim o grę na emocjach starszej osoby, wzbudzenie w niej empatii. Po odegraniu tej sceny, oszust przechodzi do pozyskania od seniora gotówki, która jest potrzebna na leczenie rzekomego poszkodowanego. Wręcza jednak swojej ofierze w zastaw pudełko, szkatułkę lub „kuferek”, w którym mają znajdować się wartościowe przedmioty, biżuteria oraz obca waluta. Pakunek może być również zamknięty na klucz, co ma utrzymywać przekonanie o jego dużej wartości³². Senior, przekonany, że dostaje coś w zastaw za udzieloną pożyczkę, może być bardziej skłonny do przekazania większej sumy. Po pewnym czasie jednak okazuje się, że „kuferek” wypchany jest gazetami. Bardzo podobnie wygląda schemat postępowania oszustów – „turystów” twierdzących, że zepsuło się im auto i nie mają możliwości wymiany obcej waluty na złotówki. Efekt jest ten sam, osoba starsza dostaje w zamian za złotówki chusteczki w kufierku lub zwinięty plik dolarów, który okazuje się zwojem pociętych gazet.

Nie jest to zamknięty katalog oszustw, jakim ofiarami stają się osoby powyżej sześćdziesiątego roku życia. Niektóre elementy z opisanych tu schematów mogą być stosowane razem, często są udoskonalane i dostosowywane do sytuacji potencjalnej ofiary. Prasa lokalna pełna jest opisów zdarzeń przestępczych, głównie oszustw, w których pokrzywdzonymi są bezbronni seniorzy. Problem ten z całą pewnością, dotyczy zarówno małych miast jak i dużych aglomeracji. Skalę tego zjawiska potęguje fakt, że oprócz pojedynczych oszustów, którym udaje się wyłudzić pieniądze od kilku osób, aktywne są również zorganizowane grupy przestępcze, które potrafią działać z odległości kilku tysięcy kilometrów za pomocą telefonii komórkowej³³. Po schwytaniu oszustów okazuje się, że na swoim koncie mają nawet po kilkadziesiąt dokonanych przestępstw, niejednokrotnie na

³² „Na kuferek”. Nowa metoda oszustów. Wpadła para ze Słowacji, http://rzeszow.gazeta.pl/rzeszow/1,34962,12547704,_Na_kuferek___Nowa_metoda_oszustow__Wpadla_para_z_e.html [dostęp: 04.05.2014].

³³ Gmiterek-Zabłocka A., Piekarczyk wyłudzał na wnuczka. W zorganizowanym gangu, http://lublin.gazeta.pl/lublin/1,48724,15193423,Piekarczyk_wyludzal_na_wnuczka__W_zorganizowanym_gangu.ht ml [dostęp: 04.05.2014].

łącną kwotę kilkuset tysięcy złotych³⁴. Można również spotkać przypadki, kiedy oszuści obierają konkretny obszar dla swojej działalności przestępczej³⁵. Niekiedy przestępcami są cudzoziemcy, np. Romowie³⁶. Kodeks karny za oszustwa, których celem jest osiągnięcie korzyści majątkowej kosztem wprowadzenia w błąd innej osoby, przewiduje karę pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 8³⁷.

Jak wynika z opracowania przygotowanego przez Związek Banków Polskich oraz Komendę Stołeczną Policji, im osoba starsza, tym bardziej wzrasta zagrożenie ze strony potencjalnych oszustów. Przestępcy wykorzystują szczerą i pełną życzliwość zachowanie osób starszych, dla których drugi człowiek i jego dobro najczęściej zajmują czołowe miejsce³⁸. Seniorzy często ze względu na swoją samotność, pragną kontaktu i zainteresowania, bez większego zastanowienia otwierają więc drzwi obcym. „Oszuści wykorzystują też problemy zdrowotne osób starszych, np. kłopoty z pamięcią”³⁹. Tym samym Policja ma utrudnione zadanie w poszukiwaniu przestępców, ponieważ osoby starsze nie pamiętają, jak dokładnie wyglądał oszust. Dlatego tak ważną kwestią jest wdrażanie wszelkiego rodzaju środków prewencyjnych i ostrzegawczych przed potencjalnymi zagrożeniami wobec najstarszej części populacji.

Przykłady działań prewencyjnych oraz poprawiających poczucie bezpieczeństwa u osób starszych

Zagwarantowanie bezpieczeństwa obywatelom społeczności lokalnych może przybierać różne formy i wykorzystywać wszelkiego rodzaju instrumentarium. Z całą pewnością nie należy ono do zadań prostych, gdyż wymagana jest współpraca i koordynacja podmiotów, które w sposób bezpośredni lub pośredni przyczyniają się do zapewnienia bezpieczeństwa starszych osób. „Prewencja, podobnie jak bezpieczeństwo, wynika przede wszystkim ze współdziałania w kształtowaniu wspólnoty nastawionej na zapewnienie swym członkom

³⁴Troje Romów podawało się za wnuczków. Oszukali starsze osoby na 728 tys. zł, http://wiadomosci.gazeta.pl/wiadomosci/1,126765,7877947,Troje_Romow_podawalo_sie_za_wnuczkiw__Oszukali_starsze.html [dostęp: 04.05.2014].

³⁵*Ibidem.*

³⁶*Ibidem.*

³⁷ *Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. - Kodeks karny* [Dz. U. 1997 nr 88 poz. 553].

³⁸ M. Halicka, J. Halicki, K. Czykier, *op. cit.*, s.70.

³⁹ „Wnuczek” powraca, <http://www.opoka.org.pl/biblioteka/P/PS/echo201346-wnuk.html> [dostęp: 04.05.2014].

poczucia komfortu życiowego”⁴⁰. Kwestia bezpieczeństwa seniorów nie została do tej pory kompleksowo ujęta w centralnym programie prewencyjnym. Przykłady takich programów, wdrażanych w Polsce od 1995 roku, niosły ze sobą ogólne hasła dotyczące bezpieczeństwa i zwalczania wszelkich zagrożeń, jednak brak w nich było miejsca na zagadnienia związane z osobami starszymi. Obecnie obowiązujący Rządowy program ograniczania przestępczości i aspołecznych zachowań „Razem bezpieczniej” na lata 2007 – 2015, porusza istotne kwestie związane z bezpieczeństwem w miejscu zamieszkania, nie wskazując jednak na grupę seniorów, jako specyficzną zbiorowość osób szczególnie narażonych na niebezpieczeństwo⁴¹. Jest to program o ogólnopolskim zasięgu, jednak praktycznych rozwiązań i dobrych praktyk należy doszukiwać się wśród działań lokalnych.

Jak zauważa A. Urban, decydujący wpływ na bezpieczeństwo społeczności lokalnych ma przede wszystkim samorząd gminny, powiatowy oraz policja⁴². Zawarte w powiatowej strategii bezpieczeństwa cele i zadania do zrealizowania stanowią schemat działania odpowiednich podmiotów na rzecz poprawy bezpieczeństwa społeczności lokalnych. Wyznaczenie odpowiedniej strategii, instrumentów oraz skoordynowanie działań prowadzić powinno do zmniejszenia liczby czynów aspołecznych i zwalczania przestępczości. „Ponownie pojawiło się twierdzenie, że zapobieganie przestępstwom jest najlepszą gwarancją realizacji potrzeb społeczeństwa w dziedzinie bezpieczeństwa”⁴³. Prewencja może przybierać wszelakie formy postępowania, od programów informacyjnych, poprzez edukacyjne i kończąc na interwencyjnych⁴⁴. Ważne jest już na początku działania, zdanie sobie sprawy z występowania różnych zagrożeń, poznanie dokładnych potrzeb obywateli oraz nawiązanie z nimi ścisłej współpracy⁴⁵. Istotną kwestią jest również przyjęcie dłuższej perspektywy czasowej działań, które powinny przynosić zamierzone efekty stopniowo. Nie mniej ważna jest współcześnie informacja, która stanowi sama w sobie wartość. Poinformowanie i dotarcie do zdecydowanej większości obywateli powinno w bezpośredni sposób przyczynić się do sukcesu lokalnej inicjatywy. Szczególnie ważna zatem jest rola mediów oraz instytucji, które zajmują się rozpowszechnianiem informacji o wszelkich przedsięwzięciach w skali lokalnej.

⁴⁰ K. Krajewski (red.), *Poczucie bezpieczeństwa mieszkańców wielkich miast. Kraków na tle innych miast europejskich*, Kraków 2008, s. 39.

⁴¹ Razem bezpieczniej. Rządowy program ograniczania przestępczości i aspołecznych zachowań, <http://razembezpieczniej.msw.gov.pl/rb/o-programie/tresc-programu/8,41-BEZPIECZENSTWO-W-MIEJSCACH-PUBLICZNYCH-I-W-MIEJSCU-ZAMIESZKANIA.html> [dostęp: 30.04.2014].

⁴² A. Urban, *op. cit.*, s. 49.

⁴³ K. Krajewski (red.), *op. cit.*, s. 36.

⁴⁴ A. Urban, *op. cit.*, s. 67.

⁴⁵ Więcej na ten temat w A. Urban, *Bezpieczeństwo społeczności lokalnych* oraz T. Serafin, S. Parszowski, *Bezpieczeństwo społeczności lokalnych. Programy prewencyjne w systemie bezpieczeństwa*.

Głównym podmiotem odpowiedzialnym za inicjowanie i realizowanie programów prewencyjnych zwalczających przestępczość jest policja. „Większość osób uważa, że za bezpieczeństwo w najbliższej okolicy odpowiada jedynie policja⁴⁶”. To właśnie policjantom przypisuje się główną rolę w zwalczaniu przestępczości, poprawianiu bezpieczeństwa obywateli oraz wdrażaniu wszelkich programów prewencyjnych. Spowodowane to może być wysokim zaufaniem społecznym, jakim cieszą się policjanci⁴⁷. Należy jednak pamiętać, że Policja nie jest w stanie sama rozwiązać wszelkich problemów społeczności lokalnych, związanych z poczuciem szeroko rozumianego bezpieczeństwa. „Obecnie najczęściej spotykane programy prewencyjne powstawały z inicjatywy policji, stąd też często używa się sformułowania policyjne programy prewencyjne⁴⁸”. Powszechnie spotykane są działania, które inicjuje policja, jednak w ich realizacji udział bierze więcej podmiotów (publiczne prywatne). Dobrym przykładem może być dolnośląska Akademia Bezpiecznego Seniora. W tegorocznej IX edycji Akademii, wzięło udział 50 seniorów, którzy przez 2 semestry zajęć (m.in. z podstaw prawnych, metod stosowanych przez oszustów czy udzielania pierwszej pomocy) uczyli się od policjantów i zaproszonych gości ogólnych zasad bezpieczeństwa⁴⁹. Przedsięwzięcie to jest przykładem programu prewencyjnego, który ma na celu przekazanie seniorom praktycznej wiedzy i umiejętności radzenia sobie w sytuacjach kryzysowych. Podobnych przykładów inicjatyw w całym kraju można znaleźć znacznie więcej. Głównym wyzwaniem dla policji jest fakt, iż, ze względu na ich małą mobilność i przywiązanie do domu, kontakty funkcjonariuszy z seniorami są zwykle dość ograniczone⁵⁰. Aby wzmocnić poczucie bezpieczeństwa w tej kategorii wiekowej, policja musi na danym terenie współdziałać z całym szeregiem instytucji i organizacji, które częściej kontaktują się z seniorami (pomoc społeczna, służba zdrowia, kościoły czy organizacje charytatywne).

Obchodzony w tym roku Dzień Babci i Dziadka (2014) stał się dobrą okazją do rozmowy na temat bezpieczeństwa osób starszych, zainicjowaną przez Biuro Prewencji i Ruchu Drogowego Komendy Głównej Policji⁵¹. Na konferencję prasową zaproszono m.in. ks. dr. J. Klocha – rzecznika Konferencji Episkopatu Polski oraz insp. dr. M. Sokołowskiego – rzecznika Komendanta Głównego Policji. Podczas tego spotkania zaprezentowano metody,

⁴⁶ A. Urban, *op. cit.*, s. 52.

⁴⁷ Badania CBOS BS/33/2012 pokazują, że Policjanci cieszą się zaufaniem 65% obywateli.

⁴⁸ T. Serafin, S. Parszowski, *Bezpieczeństwo społeczności lokalnych. Programy prewencyjne w systemie bezpieczeństwa. Zarządzanie bezpieczeństwem*, Warszawa 2011, s. 259.

⁴⁹ Ratajczak J., *Bezpieczny senior*, <http://www.wroclaw.pl/bezpieczny-senior> [dostęp: 04.05.2014].

⁵⁰ B. Czarniecki, W. Siemiński, *op. cit.*, s. 41.

⁵¹ Chronmy naszych dziadków nie tylko w dniu ich święta, <http://www.policja.pl/pol/aktualnosci/94453,Chronmy-naszzych-Dziadkow-nie-tylko-w-dniu-ich-swieta.html> [dostęp: 04.05.2014].

jakimi posługują się oszuści wobec seniorów. Efektem współpracy policji z przedstawicielami kościoła stała się kolejna inicjatywa. Księża, podczas ogłoszeń parafialnych, przestrzegali z ambony o niebezpieczeństwach, jakie czyhają na osoby starsze oraz apelowali o czujność z ich strony. Zaangażowanie kościoła w działania policji, które zmierzają do poprawy bezpieczeństwa, jest pozytywnym przejawem współpracy różnych podmiotów. Wydaje się jednak, że księża powinni częściej włączać się we wszelkiego rodzaju inicjatywy, na przykład podczas wizyt duszpasterskich w domach u osób starszych, informować i edukować o kwestiach związanych z bezpieczeństwem. Kościół oraz inne instytucje i stowarzyszenia religijne odgrywają istotną rolę w życiu znacznej większości tej grupy wiekowej. Ludzie starsi czują oparcie, darzą ogromnym zaufaniem instytucje związane z kościołem. Dlatego też ważne jest dotarcie do jak najszerszego grona odbiorców. Wartą uwagi inicjatywą w tej kwestii jest audycja Radia Maryja z 9 kwietnia 2014 r., podczas której na antenie o różnych zagrożeniach dla bezpieczeństwa najstarszych osób opowiadała zaproszona policjantka⁵².

Równie ważną rolę w zwalczaniu wszelkiego rodzaju przestępczości i zachowań aspołecznych odgrywają kampanie społeczne. „Bezpieczny senior” to projekt, którego celem jest przede wszystkim zmniejszenie liczby przestępstw popełnianych na osobach starszych⁵³. Kampanię wspierała aktorka T. Lipowska, a w ramach działań organizowane były spotkania i seminaria, na których policjanci uczulali seniorów na różne zagrożenia oraz rozdawali ulotki informujące, o czym należy pamiętać i czego unikać. Najnowsza akcja „Nie znasz, nie otwieraj” została zainicjowana w kwietniu tego roku. Patronat honorowy nad tą kampanią objął m.in. Minister Pracy i Polityki Społecznej oraz Rzecznik Praw Obywatelskich. Ambasadorem kampanii został Michał Fajbusiewicz, znany szerokiemu gronu niegdyś z prowadzenia w TVP 2 programu „Magazyn Kryminalny 997”. W spotach kampanii wyraźnie przestrzega starsze osoby przed otwieraniem drzwi wszystkim nieznanym⁵⁴. Dużą rolę w tego typu działaniach odgrywają też Uniwersytety Trzeciego Wieku czy kluby seniora. W ramach ich spotkań, zapraszani są policjanci, strażnicy miejscy czy pracownicy socjalni, którzy edukują starsze osoby w zakresie osobistego bezpieczeństwa. Poczucie bezpieczeństwa ma silny związek z aktywnością osób w starszym wieku. Jak pokazują dane

⁵² Okradają metodą na wnuczka, <http://www.radiomaryja.pl/multimedia/okradaja-metoda-na-wnuczka/> [dostęp: 04.05.2014].

⁵³ Poprawa bezpieczeństwa osób starszych na Mazowszu, <http://www.policja.pl/pol/aktualnosci/71975,Poprawa-bezpieczenstwa-osob-starszych-na-Mazowszu.html> [dostęp: 04.05.2014].

⁵⁴ Fundacja Aktywnych Obywateli im. Józefa Dietla, <http://www.aktywniobywatele.pl/> [dostęp: 04.05.2014].

Komisji Europejskiej, „Polscy seniorzy są najmniej aktywni w Unii Europejskiej⁵⁵”. Dlatego tak ważne wydaje się aktywizowanie, osób w wieku emerytalnym. co przyczynić się może do zwiększenia bezpieczeństwa fizycznego. Uczestnictwo w działaniach lokalnych czy aktywny udział w wolontariacie budują nie tylko pozytywne relacje ze społecznością, ale również przyczyniają się do wzrostu poczucia bezpieczeństwa starszych osób.

Nieoceniona w wielu przypadkach okazuje się pomoc oraz czujność sąsiedzka. „Jane Jacobs pisała, że oparte na zaufaniu, silne, złączone wspólnotą celów i przywiązaniem lokalnym, więzi są bezcenne dla wysokiego poziomu poczucia bezpieczeństwa⁵⁶. Obecność życzliwych osób trzecich może bezpośrednio wpływać na funkcjonowanie jednostek w społeczności lokalnej. Sąsiedzi, ale również przyjaciele czy znajomi ze wspólnych zajęć, stanowią swoiste zabezpieczenie dla osób starszych. Osoby te nie tylko mogą pomóc w sposób doraźny, mogą również informować o potencjalnych zagrożeniach czy zachęcać do uczęszczania na spotkania poświęcone kwestiom bezpieczeństwa. Wysoki kapitał społeczny osób starszych może być ich własną bronią w walce z przestępczością. Należy pamiętać, że „rozwój przestępczości zależy głównie od tego, w jaki sposób przebiegają rozmaite złożone procesy społeczne⁵⁷. Brak zaangażowania, automarginalizacja oraz bierność mogą czynić z osób starszych łatwy cel dla przestępców.

Podsumowanie

Zapewnienie bezpieczeństwa na wielu płaszczyznach osobom starszym stanowić będzie w niedalekiej perspektywie poważne wyzwanie dla samorządów lokalnych. Postępujące zmiany cywilizacyjne sprawiają, że seniorzy muszą mierzyć się z nowymi wyzwaniami i problemami, jakie przed nimi stają. Wszelkiego rodzaju działania aktywizujące w okresie dorosłości, będą przekładały się na wzrost poczucia bezpieczeństwa w okresie późnej starości. Moim zdaniem kluczową rolę w tej kwestii powinna odgrywać rodzina i bliscy, którzy stanowią dla seniorów najlepsze wsparcie. Zanikające relacje i słabnące transfery międzypokoleniowe mogą jednak sprawić, że osoby starsze będą zdane głównie na pomoc

⁵⁵ Polska jest na ostatnim miejscu w UE w aktywizacji seniorów. Eksperti: rząd musi o nich pamiętać, <http://wgospodarce.pl/informacje/4636-polska-jest-na-ostatnim-miejscu-w-ue-w-aktywizacji-seniorow-eksperti-rzad-musi-o-nich-pamietac> [dostęp: 04.05.2014].

⁵⁶ A. Barczykowska, *Kapitał społeczny a zjawisko patologii społecznych w wielkim mieście*, Kraków 2011, s. 99.

⁵⁷ K. Krajewski (red.), *op. cit.*, s. 36.

instytucji państwowych lub działalność trzeciego sektora. Podmioty odpowiedzialne za realizację bezpieczeństwa powinny inicjować wszelkiego rodzaju programy prewencyjne, informacyjne i edukacyjne, zmierzające do przeciwdziałania różnorodnym formom przestępczości. „Program powinien rodzić się w wyniku potrzeby społecznej i aktywności środowisk odpowiedzialnych za obszary, których ta potrzeba dotyczy”⁵⁸. Obecnie to policja odpowiada za inicjowanie i realizację wszelkich działań w zakresie bezpieczeństwa. Tomasz Serafin i Sergiusz Parszowski uważają wręcz, że główną przyczyną niepowodzenia programów prewencyjnych jest ich inicjowanie przez policję⁵⁹. Potrzebna jest ścisła współpraca i koordynacja wielu podmiotów, których działalność złożyć się powinna na kompleksowość rozwiązywania problemów.

Ciekawych rozwiązań w zakresie zwiększania bezpieczeństwa osób starszych w miejscu ich zamieszkania dostarcza dokument przygotowany pod patronatem Rzecznika Praw Obywatelskich „Strategie działania w starzejącym się społeczeństwie”. Autorzy zwracają uwagę na możliwość tworzenia więzi między pokoleniowych w miejscu zamieszkania. Interesującą inicjatywą, wzorowaną na Francji, jest wspólne zamieszkiwanie seniorów wraz z uczniem lub studentem. Zamiast wynajmować mieszkanie, młode osoby mogą zamieszkać wspólnie z seniorami, którzy często samotnie zajmują zbyt duże jak na ich potrzeby lokale. Takie rozwiązanie może wpłynąć nie tylko na poprawę kondycji finansowej osoby starszej, ale zwłaszcza może przełożyć się na wzrost poczucia bezpieczeństwa oraz stanowić doskonałą okazję do wymiany myśli i poglądów między generacjami. Uwrażliwienie młodych na problemy najstarszego pokolenia przez częstsze z nim kontakty mogłoby przyczynić się do kształtowania się bardziej poprawnych relacji między ludźmi w różnym wieku, a co za tym idzie do redukcji postaw dyskryminacji i, być może, ograniczenia aktów przestępczych skierowanych przeciw seniorom.

⁵⁸ T. Serafin, S. Parszowski, *op. cit.*, s. 312.

⁵⁹ *Ibidem*, s. 311.

Wykaz źródeł:

Akty normatywne

Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny [Dz.U. 1997 nr 88 poz. 553]

Materiały publikowane

Czapiński J., Panek T., *Diagnoza społeczna 2013*, Warszawa 2014.

Poradnik: *Jak nie paść ofiarą oszustwa metodą „Na wnuczka”*,
http://www.bielany.waw.pl/data/other/informator_zbp_i_ksp.pdf [dostęp:
30.04.2014].

Problemy polityki społecznej. Studia i dyskusje, Polska Akademia Nauk Komitet Nauk
o Pracy i Polityce Społecznej, Uniwersytet Warszawski Instytut Polityki Społecznej,
nr 17/2012, Warszawa 2012.

Prognoza ludności Polski na lata 2008 – 2035, GUS,
http://stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/L_prognoza_ludnosci_PL_2008-2035.pdf [dostęp:
04.05.2014].

*Razem bezpieczniej. Rządowy program ograniczania przestępczości i aspołecznych
zachowań*, [http://razembezpieczniej.msw.gov.pl/rb/o-programie/tresc-programu/8,41-
BEZPIECZENSTWO-W-MIEJSCACH-PUBLICZNYCH-I-W-MIEJSCU-
ZAMIESZKANIA.html](http://razembezpieczniej.msw.gov.pl/rb/o-programie/tresc-programu/8,41-BEZPIECZENSTWO-W-MIEJSCACH-PUBLICZNYCH-I-W-MIEJSCU-ZAMIESZKANIA.html) [dostęp: 30.04.2014].

Szymczak M. (red.), *Słownik języka polskiego*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe,
Warszawa 1988.

Zaufanie społeczne (rok 2012) – badanie CBOS,
http://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2012/K_033_12.PDF, [dostęp: 30.04.2014].

Publikacje zwarte i artykuły naukowe

Barczykowska A., *Kapitał społeczny a zjawisko patologii społecznych w wielkim mieście*, Kraków 2011.

Bois J. P., *Historia starości. Od Montaigne'a do pierwszych emerytur*, Warszawa 1996.

Ciczkowski W., *Bezpieczeństwo człowieka w środowisku lokalnym*, Olsztyn 1999.

Czarnecki B., Siemiński W., *Kształtowanie bezpiecznej przestrzeni publicznej*, Warszawa 2004.

Halicka M., Halicki J., Czykier K., *Zagrożenia w starości i na jej przedpolu*, Białystok 2010.

Halicka M., Halicki J., Sidorczuk A., *Człowiek dorosły i starszy w sytuacji przemocy*, Białystok 2009.

Krajewski K. (red.), *Poczucie bezpieczeństwa mieszkańców wielkich miast. Kraków na tle innych miast europejskich*, Kraków 2008.

Łój G., *Poczucie bezpieczeństwa a osobowościowe wyznaczniki adaptacji do starości*, Częstochowa 2001.

Maslow A., *W stronę psychologii myślenia*, Warszawa 1986.

Minois G., *Historia starości. Od antyku do renesansu*, Warszawa 1995.

Pikuła N., *Etos starości w aspekcie społecznym. Gerontologia dla pracowników socjalnych*, Warszawa 2011.

Serafin T., Parszowski S., *Bezpieczeństwo społeczności lokalnych. Programy prewencyjne w systemie bezpieczeństwa. Zarządzanie bezpieczeństwem*, Warszawa 2001.

Szatur-Jaworska B., Błędowski P., Dziegielewska M., *Podstawy gerontologii społecznej*, Warszawa 2006.

Urban A., *Bezpieczeństwo społeczności lokalnych*, Warszawa 2009.

Artykuły internetowe

Gmiterek – Zabłocka A., *Piekarz wyludzał na wnuczka. W zorganizowanym gangu*, http://lublin.gazeta.pl/lublin/1,48724,15193423,Piekarz_wyludzal_na_wnuczka__W_z_organizowanym_gangu.html [dostęp: 04.05.2014].

Halicki P., *Falszywy krewny, a potem policjant. Rozbudowali metodę „na wnuczka”*, <http://wiadomosci.onet.pl/warszawa/falszywy-krewny-a-potem-policjant-rozbudowali-metode-na-wnuczka/fzsf1> [dostęp:04.05.2014].

Ratajczak J., *Bezpieczny senior*, <http://www.wroclaw.pl/bezpieczny-senior> [dostęp: 04.05.2014].

Żytnicki P., *Nowe sposoby oszustów: na szpital i na sąsiada*, http://poznan.gazeta.pl/poznan/1,36037,8295774,Nowe_sposoby_oszustow__na_szpital_i_sasiada.html [dostęp: 04.05.2014].

Chronmy naszych dziadków nie tylko w dniu ich święta, <http://www.policja.pl/pol/aktualnosci/94453,Chronmy-naszyc-Dziadkow-nie-tylko-w-dniu-ich-swiet.html> [dostęp: 04.05.2014].

Fundacja Aktywnych Obywateli im. Józefa Dietla, <http://www.aktywniobywatele.pl/> [dostęp: 04.05.2014].

„Na kuferek”. Nowa metoda oszustów. Wpadła para ze Słowacji, http://rzeszow.gazeta.pl/rzeszow/1,34962,12547704,_Na_kuferek__Nowa_metoda_oszustow__Wpadla_para_ze.html [dostęp: 04.05.2014].

Okradają metodą na wnuczka, <http://www.radiomaryja.pl/multimedia/okradaja-metoda-na-wnuczka/> [dostęp: 04.05.2014].

Policja i Kościół: uwaga na fałszywych „wnuczków”, http://warszawa.gazeta.pl/warszawa/1,34862,15309902,Policja_i_Kosciol__uwaga_na_falszywych__wnuczkow_.html [dostęp: 04.05.2014].

Polska jest na ostatnim miejscu w UE w aktywizacji seniorów. Eksperci: rząd musi o nich pamiętać, <http://wgospodarce.pl/informacje/4636-polska-jest-na-ostatnim-miejscu-w-ue-w-aktywizacji-seniorow-eksperci-rzad-musi-o-nich-pamietac> [dostęp: 04.05.2014].

Poprawa bezpieczeństwa osób starszych na Mazowszu, <http://www.policja.pl/pol/aktualnosci/71975,Poprawa-bezpieczenstwa-osob-starszych-na-Mazowszu.html> [dostęp: 04.05.2014].

Rekordowa kwota wyłudzona „na wnuczka”. 83-latka straciła aż 100 tys. zł, <http://www.dziennikwschodni.pl/apps/pbcs.dll/article?AID=/20130222/LUBLIN/130229829> [dostęp: 04.05.2014].

Troje Romów podawało się za wnuczków. Oszukali starsze osoby na 728 tys. zł, http://wiadomosci.gazeta.pl/wiadomosci/1,126765,7877947,Troje_Romow_podawalo_sie_za_wnuczkiw_Oszukali_starsze.html [dostęp: 04.05.2014].

„Wnuczek” powraca, <http://www.opoka.org.pl/biblioteka/P/PS/echo201346-wnuk.html> [dostęp: 04.05.2014].